

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Toekomst van de Bestuurskunde in een ongekende hightech samenleving

Torenvlied, R.; Ossewaarde, M.R.R.

Citation

Torenvlied, R., & Ossewaarde, M. R. R. (2020). Toekomst van de Bestuurskunde in een ongekende hightech samenleving. *Bestuurskundige Berichten*, 35(2), 2-4. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3212601>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3212601>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Toekomst van de Bestuurskunde in een ongekeende hightech samenleving

Prof.dr. René Torenvlied & **Dr. Ringo Ossewaarde**
Vakgroep Bestuurskunde, Universiteit Twente

We leven in een veranderende wereld. Volgens sommigen is het de verandering van een tijdperk. Voor anderen is het weer een tijdperk van verandering. Dat zijn hele grote woorden voor een dynamische samenleving waarin veel gebeurt. Hebben wij ook zulke grote woorden nodig voor de toekomst van de Bestuurskunde? Daarover laten wij in deze bijdrage kort ons licht schijnen.

Met een veranderende wereld verandert ons collectieve bewustzijn. Bijvoorbeeld welke impact onze wijze van leven, in de wereld, heeft op langetermijntontwikkelingen in het klimaat. Wie lange vliegereizen maakt, komt in aanraking met mensen die op een andere manier leven. Dat is ontzettend verrijkend. Tegelijkertijd brengt die mooie vliegereis schade toe aan het milieu op langere termijn. Omdat mensen vaak op korte termijn handelen, nemen zij de langeretermijngevolgen niet mee in hun gedrag en handelen. Deze kortzichtigheid is een bekend principe uit de economie, die vaak alleen te doorbreken is via informele gedragsnormen of het opleggen van regels. Wie deze regels op een verstandige manier kan opstellen, stuurt (tenminste gedeeltelijk) de toekomst. Dat is een van de basisprincipes van de Bestuurskunde, een vakgebied minstens zo oud als het vroege Mesopotamië, waar de eerste stedelijke nederzettingen langs de Eufraat en de Tigris gereguleerd werden.

De introductie van luchtvaarttechnologie heeft de wereld tot een dorp gemaakt. De introductie van marktwerking in de luchtvaart heeft dit proces vervolgens verregaand gedemocratiseerd. Onder normale omstandigheden, dus voor het rampjaar 2020, was vrijwel iedereen uit de middenklasse in staat om zich te verplaatsen over de wereld. Moderne communicatietechnologie heeft deze verplaatsing virtueel gemaakt. Sommige mensen zijn via Instagram bijvoorbeeld sterker verbonden met volgers aan de andere kant van de oceaan dan met de burens in de straat waar zij wonen.

Waar het leven aan de Eufraat en de Tigris nog enigszins overzichtelijk leek en besluitvorming in het oude Athene, zelfs onder burgers, al wat lastiger werd, zijn wij in een samenleving terecht gekomen waar informatieverwerving en -verwerking zo complex zijn, dat alleen slim in elkaar geknutselde algoritmen ons nog houvast kunnen bieden. Besturen en managen (in publieke organisaties) is omgaan met informatiever verschillen en informatietekorten. Niet voor niets heeft een van de grondleggers van de moderne Bestuurskunde, Herbert Simon, tevens mede het vakgebied van de artificiële intelligentie gesticht.

Moderne technologieën hebben de aarde tot een sterk bedreigd dorpje gemaakt. Bestuurskundestudenten vliegen de wereld over om, bijvoorbeeld, onderzoek te doen naar zeer kwetsbare gemeenschappen en gebieden in het Zuid-Amerikaanse Amazonegebied. Moderne technologieën en gedistribueerde systemen hebben ook ons in Nederland heel kwetsbaar gemaakt. Wereld-dorpsgenoten uit Oost-Europa leggen de Universiteit Maastricht plat in een cyber-aanval. En denk eens aan de coronalockdown waarin we ons

bevonden. Een virus is een ‘dom’ hoopje ziekmakend DNA en RNA dat wij meenemen naar een andere plek in ons dorp – waarna iedereen ziek wordt: van Azië via Europa naar Amerika en Afrika. Welk antwoord hebben moderne bestuurders hierop? Vooral low-tech maatregelen zoals ‘handen wassen’ en ‘binnenblijven’. Wanneer we grijpen naar een technologische oplossing, dan is het bijna altijd een app! En die blijkt, zelfs met de modernste Bluetooth-technologie (Nederlandse innovatie), nog te veel ruis op te leveren om voldoende betrouwbaar te zijn.

Zoek voor de grap eens op de ‘tech’-pagina’s van een gemiddelde Nederlandse krant. Dan krijg je een heel specifiek en simplistisch beeld van wat technologie is. Is de camera van de nieuwste Apple of Samsung-telefoon in staat om mooi groothoekbeeld te fotograferen? Handig hoor! Is de nieuwste interactieve geluidsbox van Google responsiever dan de goede ouwe Alexa van Amazon? Meer subtiel: wanneer je met de klantenservice van een luchtvaartmaatschappij spreekt, dan heb je niet snel door dat het geen vriendelijke mevrouw is, die vraagt hoe het met je is, een kletspraatje maakt over het weer en tenslotte vraagt wat ze voor je kan doen, maar een algoritme.

De interessante paradox doet zich voor dat technologische vooruitgang, gericht op het beheersbaar maken en houden van de wereld om ons heen, diezelfde wereld steeds complexer en onbeheersbaarder (disruptief) lijkt te maken. Het beheersbaar maken van de wereld is een belangrijke opdracht voor de Bestuurskunde. Die beheersbaarheid komt tot uitdrukking in algoritmische bureaucratieën (publiek management), in bestuurlijke arrangementen die ons flexibel en adaptief maken (bestuur), en in het radicaal anders ingrijpen in technologie-gedreven menselijk gedrag (beleid). *“De wereld die wij waarnemen is een drastisch gesimplificeerde versie van de echte werkelijkheid”*, schreef Herbert Simon in 1947. Interessant genoeg creëren, anno 2020, moderne technologieën zelf een nieuwe werkelijkheid voor ons. Dat roept fantastische nieuwe sturingsvragen op, zoals ingrijpen in de fysieke integriteit van robots en hun interactie met de mens.

Voortschrijdende technologie hoeft niet alleen maar complexiteit en ellende op te leveren. De World Economic Forum in Davos, een bonte verzameling van internationale captains of industry en wereldleiders, ziet de ongekende hightech toekomst positief in. Een vijfde industriële revolutie waarin menselijk gedrag, handelen en identiteit steeds meer verweven raakt met biotechnologie of informatie- en communicatietechnologie. Deze revolutie heeft de potentie om het louter creëren van economische waarden te vervangen door publieke waarden. Moderne technologieën hebben daarbij ook een egalitair effect. Immers: iedereen kan straks in de huiskamer de prachtigste innovaties realiseren met behulp van ‘slimme’ algoritmen.

De oplettende lezer heeft in het bovenstaande een aantal verwijzingen gelezen naar het vakgebied van de Bestuurskunde. Wordt ons vakgebied straks fundamenteel anders? Het klinkt profetisch om te spreken van een nieuw tijdperk van de Bestuurskunde. Maar veel van de bekende fundamenten en kernconcepten van ons vakgebied zijn robuust en toekomstbestendig. Besturen in een politiek-administratieve omgeving betekent omgaan met fundamentele ambiguïteit. Dit betreft een ambiguïteit van doelstellingen, van waarden en van rationaliteiten. Bestuurskundigen ontwikkelen heuristische waarmee we geblinddoekte bestuurders helpen een route uit te stippelen waarvan we het eindpunt niet kennen. Aan deze bestuurskundige traditie worden nu moderne labels gehangen, zoals ‘VUCA’ en ‘wicked.’ Maar in essentie blijft het kennisfonds van ons vakgebied uiterst relevant en actueel in de complexe en onbeheersbare wereld van disruptieve technologie.

Voor de ontwikkeling van het vakgebied van Bestuurskunde betekent dit dat wij in een gezonde en kritische (soms misschien wel dialectische) relatie moeten staan tot ons onderzoeksobject: het functioneren van het openbaar bestuur in al zijn facetten, in de ongekende hightech samenleving. Dit houdt in dat wij de ontwikkeling van moderne technologieën en hun consequenties moeten snappen. Het werkveld van het

openbaar bestuur snakt naar professionals die moderne technologieën begrijpen, die de taal van ingenieurs begrijpen en die in staat zijn om in nauwe samenwerking en goede verstandhouding met ingenieurs te werken aan een mooie toekomst van de samenleving. *“Als ik een ingenieur nodig heb”, zo vertrouwde een van onze alumni in een bestuurlijke topfunctie ons toe, “dan kan ik kiezen uit een scala van specialisten. Maar bestuurskundigen die echt snappen hoe technologie werkt, die zijn met een kaarsje te zoeken”.*

Op de Universiteit Twente hebben wij een uniek aanbod aan sociaalwetenschappelijke opleidingen waarin studenten in aanraking komen met veel verschillende facetten van technologie en met ingenieurs en studenten van technische faculteiten. De opleidingen Bestuurskunde hebben dan ook allerlei moderne technologieën ingebed in de opleiding. Studenten kunnen hoogtechnologische ontwikkelingen verbinden aan klassieke bestuurskundige vraagstukken. Het Twentse onderwijsmodel biedt daarbij een veilige omgeving om tot bloei en ontwikkeling te komen: leren van fouten en krachten te versterken. In student-georiënteerd projectonderwijs passen de studenten hun verworven kennis meteen toe op belangrijke maatschappelijke vraagstukken, zoals cybercriminaliteit, migratie, viruspandemieën, watermanagement of robots op de werkvloer. Uiteindelijk is het doel dat studenten met vertrouwen een toekomst ontwerpen die zij niet kennen. Dat is echte Bestuurskunde. Echte bestuurskundigen zijn niet gedreven vanuit allerlei angsten, doemscenario's en problemen, maar vanuit een oprecht vertrouwen dat zij in hun eigen kracht bijdragen aan een boeiende toekomst voor iedereen.

Interview: hoogleraren Paul Cliteur en Sandra Groeneveld over het diversiteitsbeleid van de Universiteit Leiden

Haije Dijkstra & Rebecca Plas

Een universiteit is altijd in ontwikkeling. Universiteit Leiden was in 2014 de eerste Nederlandse Universiteit die een Diversity Officer aanstelde voor het coördineren en initiëren van diversiteitsbeleid. Het beleid is sindsdien niet alleen vormgegeven en uitgevoerd, maar ook altijd een punt van discussie geweest. Volgens professor Paul Cliteur moeten we focussen op politieke diversiteit en oppassen met 'safe spaces'. Volgens professor Sandra Groeneveld moet de focus echter liggen op het garanderen dat ieder individu volwaardig kan deelnemen aan de academische gemeenschap. Wij interviewden beide hoogleraren.

Prof. dr. Paul Cliteur is hoogleraar Encyclopedie van de Rechtswetenschap, senator namens Forum voor Democratie (FVD) en mede-auteur van het boek 'Diversiteit, identiteit en de 'culture wars'.

Prof. dr. Sandra Groeneveld is hoogleraar Publiek Management van het Instituut Bestuurskunde, met een specialisatie in vraagstukken rondom diversiteit, organisatieverandering en leiderschap.